

חג הסוכות

מה יפה, מה נהדר

מבוא

הנחת היסוד של ספר זה בכלל, ושל היחידה הזאת בפרט, היא שמושגים שמקורם בתרבות היהודית יכולים להעשיר לא רק את המסורת שלנו אלא גם תחומים אחרים בחיינו.

ביחידה זו על חג הסוכות נעסוק בעיקר בארבעת המינים ובמושג "הידור מצווה". "הידור מצווה" הוא עקרון הלכתי שלפיו יש לקיים את המצוות בדרך נאה ומהודרת. ד"ר יום טוב לוינסקי כתב שהידור מצווה הוא: "קישוט ועיטור מעשה המצווה" (אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, דביר, תל אביב 1975). אחת המצוות שמקובל במיוחד להדר בה היא המצווה ליטול את ארבעת המינים, ובמיוחד – לבחור אתרוג מהודר.

נדון במשמעות המסורתית של המושג ובמשמעות הרחבה יותר של "הידור המעשים" – הידור כל מעשינו, ולא רק בקיום המצוות. נבין כיצד הידור מעשינו (הדורש בדרך כלל השקעה של זמן, חשיבה והתמקדות בפרטים) משפיע עלינו, על סביבתנו, על יחסנו למעשה, וכיצד הוא עשוי לתרום להעשרת חיינו.

מטרות היחידה

- התלמידים יכירו אפיונים חשובים של חג הסוכות.
- התלמידים ירחיבו את ידיעותיהם על שתיים ממצוות החג: הישיבה בסוכה ונטילת ארבעת המינים.
- התלמידים יכירו את המושג "הידור מצווה" ואת משמעותו בחג הסוכות.
- התלמידים יבינו את משמעות המושג הזה בחיי היום-יום שלהם.

אמצעים מיוחדים

- ערכה של ארבעת המינים (רצוי אך לא הכרחי)
- המלצה למורים: אפשר לצפות יחד בקטעים מהסרט הישראלי "אושפיזין" (במאי: גידי דר) העוסקים בקניית אתרוג מהודר.

חלקי היחידה

- פתיחה: משחק חג
- חלק א': הישיבה בסוכה
- חלק ב': ארבעת המינים ונטילתם
- חלק ג': הידור מצוות ומעשים
- חלק ד': הסיפור "אתרוג בגודל סוס"
- סיום: משימה אישית

פתיחה – משחק חג

הסבר והוראות להכנת המשחק אפשר לקרוא בקובץ "משחק רביעיות" שבאתר תל"י (לקישור הקליקו כאן).

קלפים לדוגמה:

<p>סוכות החג שלי</p> <ul style="list-style-type: none">• בסוכות אנחנו נוהגים לצאת לציונים בארץ.	<p>סוכות סיפור החג</p> <ul style="list-style-type: none">• בני ישראל גרו בסוכות לאחר שיצאו מצריים ונדדו במדבר ארבעים שנה. יושבים בסוכה כדי לזכור את תקופת הנדודים במדבר.	<p>סוכות מצוות החג ומנהגיו</p> <ul style="list-style-type: none">• ישיבה בסוכה• נטיף ארבעת המינים• הלמנת אורחים לסוכה	<p>סוכות תאריכי החג ומנהגיו</p> <ul style="list-style-type: none">• ט"ו תשרי עד כ"א בתשרי• חג הסוכות• חג האסיף• החג• זמן שמחתנו
--	---	--	--

חלק א': הישיבה בסוכה

קריאת הפסוק "בסכת תשבו שבעת ימים" וקטע מהתלמוד.

התורה כהרגלה מדברת בלשון קצרה, והתלמוד מרחיב ומסביר מה הכוונה במילים "בסכת תשבו שבעת ימים" – "כל שבעת הימים של חג הסוכות אדם עושה סוכתו בית קבע..." כלומר, ישיבה בסוכה פירושה הפיכת הסוכה לבית קבוע. בעת קריאת הקטע מהתלמוד חזרו על המושגים "קבע" ו"ארעי" שלמדנו בכיתה ב'.

משימות 2 ו-3

משימה 3. ודברי הקוף והתוכי באותו העמוד הם מבוא למושג "הידור המצווה" שנעסוק בו בהמשך.

חלק ב': ארבעת המינים ונטילתם

1 קריאת המקור בתורה למצוות ארבעת המינים וזיהוי כל אחד מהם. הזיהוי ייעשה בעזרת דברי הסבר בעמ' 20 בספר לתלמידים.

2 כיצד נוטלים את ארבעת המינים?

תיאור נטילת ארבעת המינים

נקרא יחד את התיאור כיצד נוטלים את ארבעת המינים (עמ' 20) ואת הברכה על ארבעת המינים – ברכת "נטילת לולב" (עמ' 21).

הדגמה

- אם יש ברשותכם ערכה של ארבעת המינים רצוי להדגים את נטילת ארבעת המינים לפניכם כמה פרטים נוספים:
- פונים לכיוון מזרח. בשלב זה מחזיקים את האתרוג הפוך, כשראשו למטה.
 - אומרים את הברכה ולאחר אמירתה הופכים את האתרוג ומחזיקים אותו עם המינים האחרים יחד – "אגודה אחת".
 - מנענעים את ארבעת המינים המאוגדים שלוש פעמים לשישה כיוונים: קדימה (מזרחה), מימנה (דרומה), אחורה (מערבה), שמאלה (צפונה), למעלה ולמטה.

אפשר לשאול את התלמידים מה ההבדל בין תמונה מס' 1 לתמונה מס' 3. בתמונה מס' 1 מעיין רק מחזיקה את ארבעת המינים, ואילו בתמונה מס' 3 היא מצמידה אותם יחד ומנענעת אותם.

משימה 5 – משימת הפנמה.

חלק ג': הידור מצוות ומעשים

1 מהו "הידור מצוות"?

משמעותו המקורית של המושג "הידור מצווה"

כפי שראינו קודם, בתיאור ארבעת המינים התורה מדברת על "פרי עץ הדר" (ועל שלושה מינים נוספים), וחכמים הסיקו שמדובר באתרוג. מהמילה "הדר" הסיקו חכמים שיש לבחור אתרוג "מהודר" לנטילת ארבעת המינים, וקישרו זאת למושג "הידור מצווה" שעל פיו יש לקיים את המצוות בדרך היפה ביותר.

לאחר קריאת דברי הסבר בעמ' 21 נתעכב על הדרך להדר במצוות הסוכה ונחזור לקטע מהתלמוד בעמ' 19. בקטע הזה נאמר:

היו לו (לאדם) כלים, נאים כְּעֵלָן לסוכה (אם יש לו כלי בית יפים, מביא אותם לסוכה)

(תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף כ"ח, עמוד ב')

הידעתם?

רבים מקנים חשיבות רבה לכך שלאחר שהיה פיתם שלם ומהודר. פיתם האתרוג הוא מעין גבעול קטנטן היוצא מראש האתרוג ובולט ממנו.

אפשר גם לשאול את התלמידים אם ביקרו בסוכה מהודרת, ומה היה בסוכה היא שעשה אותה למהודרת.

בשלב זה נפנה לעלילון בתחתית עמ' 21 בספר לתלמידים, העוסק בבחירת אתרוג מהודר.

אפשר לבקש מהתלמידים להעלות רעיונות כיצד אפשר להדר במצוות אחרות, למשל, במצוות הדלקת נרות של חנוכה (נחזור לדוגמה זו בהמשך) או בעזרה לתלמיד עולה חדש בשיעורי בית (למשל, אפשר להקדים ולהציע לו עזרה כדי שהוא לא יצטרך לבקש עזרה).

2 הרחבת המושג "הידור מצווה" ודין במשמעותו לחיינו תרגיל: השוואה בין שתי עבודות (משימות 6-8)

דברי המבוא, "לעשות דברים נהדרים", עמ' 22
למדנו על הידור מצוות בהקשר לחג הסוכות. דברי המבוא בעמ' 22 מרחיבים את יריעה – אפשר להדר גם במצוות אחרות. נשווה את ההצעות הכתובות בספר בדבר ההידור בהדלקת נרות חנוכה להצעות שהועלו בכיתה.
דברי המבוא רומזים גם למשמעות הרחבה יותר של המושג הידור מצוות – "לעשות דברים נהדרים", אפשר לעשות כל מיני דברים נהדרים, בכל תחומי החיים. בספר הבאנו דוגמה מחיי התלמידים – כיצד אפשר להדר בכתיבת עבודה לבית הספר.

ההשוואה בין העבודות של נועם ושל התלמיד האחר (בעזרת שאלות 6 עד 8) תאפשר לתלמידים לעמוד על התוצאות החיוביות המתקבלות מהשקעה במעשה.
נשווה הן את תוכן העבודות הן את המראה החיצוני שלהן, ונעמוד על המאמצים שנדרשו מנועם כדי להציג עבודה "מהודרת" ועל התחושות המלוות עשייה של מעשה מהודר.
אפשר להדגיש שהכנה של עבודה מהודרת מחזקת את תהליך הפנמת הנלמד. נדגיש, למשל, שנועם הקיף במסגרת את מילות הפסוק שציטט, וכך יהיה לו קל יותר לזכור אותם.
נ"ב בעבודות של נועם והתלמיד האחר נמנים האושפיזין לפי הסדר שבו "מארחים" אותם על פי מסורת הספרדים. סדר האושפיזין בעדות אשכנז הוא אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד.

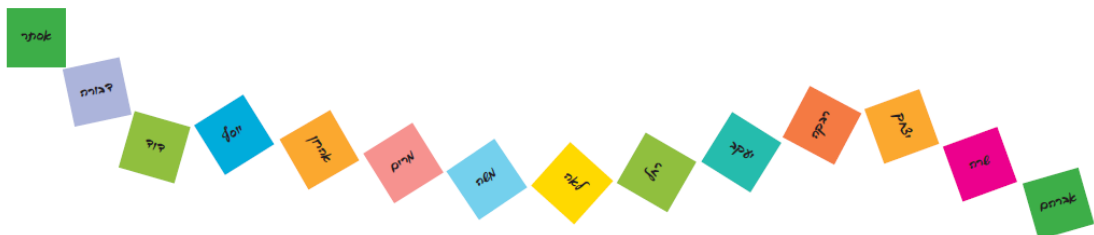
אפשר לשוחח עם התלמידים על דוגמאות אחרות להידור מעשים בחיי היום-יום שלנו. למשל, כיצד תיראה מסיבת יום הולדת שהושקעה מחשבה רבה בהכנתה, לעומת מסיבה שלקראתה לא נעשו הכנות רבות? חשוב להדגיש שאין מדובר בהשקעה כספית דווקא, אלא בהשקעת מחשבה וזמן בתכנון המסיבה ובהקפדה על הפרטים בעת הביצוע.

השאלות שבבלוני המחשבה עוסקות בהשלכות של עשיית מעשה מהודר, הן על המהדר, הן על מי שלבקשתו נעשה המעשה: סביר להניח שמי שמשקיע יותר מרגיש מעורב יותר במעשה ומתגאה בו, ומי שלכבודו השקיעו יעריך את המאמץ ויהנה יותר.

משימה 9 מחזירה אותנו לתחום המצוות. נדון בדברי מעיין על עריכת שולחן החג.
חשוב לסכם את הנלמד ולציין שאת המושג "הידור מצווה" אנחנו לומדים ממסורת ישראל והוא קשור במקורו לקיום מצוות, אך אפשר (וכדאי) להרחיב אותו גם למעשינו בחיי היום-יום.

יצירת שרשרת מהודרת לסוכה

אפשר לקבל את הצעתו של התוכי בעמ' 23 ולהכין שרשרת לסוכה.
אפשר גם לכתוב על הפתקים שבשרשרת את שמות החג ולקשט אותה באיורי פרחים, רימונים וכיוצא בזה.

חלק ד': קריאת הסיפור "אתרוג בגודל סוס"

כדי להעמיק בלימוד המושג "הידור מצווה", בחרנו להביא סיפור ובו דילמה הקשורה בו. תחילה נבהיר לתלמידים שקניית אתרוג מהודר – בלי כתמים ובלי שריטות ובעל פיטם שלם – כרוכה בדרך כלל בהשקעה כספית גדולה.

בסיפור נקלע המלמד יקותיאל לדילמה: האם לוותר על קניית האתרוג המהודר שרצה בו כל כך כדי לעזור לאיש עני במצוקה?

בסיפור זה מתנגשים שני ערכים חשובים: הידור מצווה מצד אחד, ועזרה לעני מצד אחר. המלמד בוחר לעזור לעני. מסופו הטוב של הסיפור אנו מבינים שהייתה זו החלטה מבורכת (בוודאי בעיני הסופר). המסר של הסיפור ברור: אתרוג מהודר הוא עניין חשוב (המלמד מקבל מבני עירו אתרוג מהודר ולא אתרוג פשוט) אך הוא אינו העיקר, ואסור שהשאיפה להדר במצוות תשכיח מאתנו את העניין החשוב יותר – את הדאגה לזולת.

השאלות בבלוני המחשבה מבקשות מן התלמידים לנקוט עמדה באשר להחלטתו של המלמד ובאשר למסר העולה מן הסיפור.

משימת סיום

התלמידים מוזמנים לממש את המושג "הידור מצווה" בחיי היום-יום שלהם, למשל, לקשט את המחברת שלהם או את לוח הכיתה, להכין הפתעה נחמדה למשפחתם וכדומה.

